

Recull de citacions d'ocells necròfags a l'Empordà : trençalòs (*Gypaetus barbatus*), aufrany (*Neophron percnopterus*), voltor comú (*Gyps fulvus*) i voltor negre (*Aegypius monachus*)

Joan Budó i Ricart

Trençalòs (*Gypaetus barbatus*), aufrany (*Neophron percnopterus*), voltor comú (*Gyps fulvus*) i voltor negre (*Aegypius monachus*). Fotos: Marc Bertran Fàbregas.

Comitè Avifaunístic Empordanès (CAE): Carlos Alvarez Cros, Marc Bertran Fàbregas, Joan Budó Ricart, Gerard Dalmau Bonet, Miguel Angel Fuentes Rosúa, Joan Ventura Linares.

Citació recomanada: Budó, J. 2013. Recull de citacions d'ocells necròfags a l'Empordà: trençalòs (*Gypaetus barbatus*), aufrany (*Neophron percnopterus*), voltor comú (*Gyps fulvus*) i voltor negre (*Aegypius monachus*). Comitè Avifaunístic Empordanès.

INTRODUCCIÓ

De ben segur, antigament els ocells necròfags devien ser presents a les dues comarques empordaneses. El poblament d'ungulats salvatges i els milers de caps de bestiar que omplien les muntanyes i les planes era suficient argument per que aquestes aus que s'alimenten d'animals morts s'escampessin pel territori. Les zones i les cingleres de l'Albera, les Salines, l'Alta Garrotxa o fins i tot el Montgrí i el Cap de Creus i les Gavarres podrien haver estat llocs de nidificació d'alguna d'aquestes espècies.

La bibliografia antiga, però, no aclareix el poblament, la presència ni la distribució. Només algunes referències són les que ens permeten pensar que aquests ocells volaven pel cel empordanès.

L'aufrany és citat per Vayreda (1893) dient que *"Esta especie se observa de vez en cuando en toda la cordillera de los Pirineos Orientales. Mr Companyó lo cita en los montes de Corbieres y Alberes que corresponden a los montes de Cerdaña, Masanet de Cabrenys y Requesens en nuestra vertiente"*

Jordi Sargatal i Rosa Llinàs en el seu llibre "Els ocells de l'Empordà" (1978), citen l'aufrany com espècie estival que no nia a la nostra comarca i que només s'hi troba de pas. En citen una parella nidificant a la Garrotxa i que s'havien observat alguns exemplars migrant pels voltants de Roses.

Pel que fa al voltor comú, Vayreda (1883) assenyala que *"en 1879 cazaron un individuo en la costa meridional de Ntra. Sra. Del Mont sobre Beuda"* i referint-se a les dues espècies de voltors explica que... *"Estos dos buitres son bastante raros; son de paso llegando en primavera y se distribuyen en los elevados valles del Pirineo; escogen para anidar los lugares más escarpados, tales como Caralps, Corna de Vaca, montes de Andorra, etc."*

Jaume Geli, guarda del P. N. de l'Albera, recull citacions orals de principis de segle XX que assenyalen la presència de voltors al puig Castellar (l'Albera). Sargatal i Llinàs (1978) assenyalaven que 15 anys enrere hi havia una petita colònia de cria als cingles de Sant Miquel d'Hormoier (Alta Garrotxa), zona fronterera amb l'Alt Empordà. També referencien la mort d'un ex. l'any 1972 a la punta Montgó.

L'any 1997 uns quants ornitòlegs de les terres gironines van fundar el grup NEOGYP, amb l'objectiu d'estudiar i potenciar la presència de necròfags al Pirineu empordanès i garrotxí. Van instal·lar un canyet a la zona del Corral de la Falgarona (Maçanet de Cabrenys) aportant-hi bestiar mort durant dos anys. A més hi van alliberar un voltor (14-III-1998), capturat ferit al Pla de l'Estany i guarit al Centre de Recuperació de Fauna dels Aiguamolls de l'Empordà. Durant aquests dos anys no s'hi va detectar, a la zona del canyet, la presència de cap més exemplar de voltor, aufrany ni trençalòs. (Ponç Feliu *com. pers.*)

Del trençalòs, Vayreda (1883) diu literalment que *"... No es raro en nuestros Pirineos y escoge para anidar los despeñaderos más escabrosos y solitarios de St. Aniol, Talaixá, Finestres Caralps,"* ... situats els tres primers a l'Alta Garrotxa i l'altre al Ripollès.

Sargatal i Llinàs ens assenyalen que l'espècie arribava a l'Empordà de forma accidental i que a l'hivern dels anys 1977-78 va ser observat 1 ex. jove a les serres del voltant del Bassegoda (entre l'Alt Empordà i la Garrotxa).

Per altra banda, Joan Budó, Igor Grabulosa i Jenar Fèlix en "Els vertebrats de l'Albera : vessant meridional" (1997), citen el trençalòs i l'aufrany com a visitants ocasionals i el voltor comú com a visitant rar.

No s'ha trobat cap referència històrica de l'observació o presència del voltor negre en terres de l'Empordà, només la ja referida per Vayreda (1883) que esmenta, de forma genèrica, les dues espècies de voltors.

A l'actualitat, el voltor comú (*Gyps fulvus*) és nidificant a la zona occidental del Pirineu i Prepirineu català i de forma més o menys habitual es pot observar a l'Empordà (Trabalón, 2011). L'estima del nombre de parelles reproductores a Catalunya és de 1.115 (Estrada *et al.* 2004). El registre d'observacions a l'Empordà ha anat en augment en els darrers anys, potser, degut al creixement demogràfic que ha experimentat l'espècie al Pirineu i l'efecte d'atracció que li ha representat el canyet instal·lat durant l'hivern del 2004-05 i clausurat el gener del 2012 a

l'Alta Garrotxa, on a l'any any 2011 s'hi ha instal·lat una petita colònia nidificant (Fran Trabalón *com.pers.*). Els escassos registres del Baix Empordà corresponen a ocells divagants, sovint d'origen relativament llunyà, com s'ha pogut esbrinar gràcies a la recuperació d'un ocell nascut i anellat a Granada o la lectura de l'anella d'un ocell nascut i marcat a Segòvia.

Pel que fa a l'aufrany (*Neophron percnopterus*) és un ocell migrador, i que apareix en terres catalanes en època de pas o de cria i que no supera les 40 parelles nidificants a Catalunya (Estrada *et al.* 2004). Els registres d'aquesta espècie en terres empordaneses són escassos i es poden tractar d'exemplars divagants o migradors, tot i que a l'any 2008 i 2011 hi ha hagut intents de nidificació, sense èxit, a la zona fronterera de l'Alta Garrotxa (Fran Trabalón, *com.pers.*).

El trençalòs (*Gypaetus barbatus*) és una espècie lligada a les grans zones muntanyoses com el Pirineu i els Alps. A Catalunya, la seva zona de nidificació se solapa amb la del voltor comú i es tracta d'una espècie molt escassa, i la seva població s'estima en només 31 exemplars reproductors (Estrada *et al.* 2004). Les observacions fetes al nord de les comarques empordaneses són d'exemplars que es disseminen pel Pirineu i potser atrets pels voltors que s'apropen al canyet de l'Alta Garrotxa. És en aquesta zona on també ja hi ha hagut un intent de nidificació, sense èxit, l'any 2011 (Fran Trabalón, *com.pers.*)

El voltor negre (*Aegypius monachus*), és una espècie de la que no es té referència de la seva presència històrica a Catalunya. S'ha introduït a les muntanyes d'Alinyà (Alt Urgell) i els seus desplaçaments han permès que sigui observat a l'Alt Empordà. La darrera observació va ser la d'un exemplar, no procedent de cap programa de reintroducció, a la zona del Comanegra i Pic de les Bruixes (Alta Garrotxa), zona limítrof o termenera amb l'Alt Empordà. (Trabalón. 2012)

LLISTAT DE CITACIONS

Les citacions, arriben fins el **31/12/2009**, estan agrupades per comarca i ordenades cronològicament per anys. S'hi especifica el lloc, el nombre d'exemplars observats i la data. Segueix, entre parèntesi els noms dels autors i/o, també entre parèntesi, la referència bibliogràfica. Les citacions homologades pel CAE, es presenten en lletra de color blau.

TRENALÒS (*Gypaetus barbatus*)

ALT EMPORDÀ

Hivern 1977-78

Salines – Bassegoda. Observat 1 ex. jove per les serres dels voltants del Bassegoda (J.Ticó) (Sargatal i Llinàs, 1978).

1994

L'Albera. Observat 1 ex. des de Sant Climent Sescebes volant direcció nord cap a Puig Neulós el 30.I (Joan Budó). (Alvarez *et al.* 2008)

2008

Avinyonet de Puigventós. 1 ex. adult observat a la Garriga el 8.III. (Marc Puig) (Alvarez *et al.*, 2008).

2009

Salines - Bassegoda. 2 ex. un adult i un jove als rasos de Monars, Albanyà, el 2.V (Fran Trabalón) (Alvarez *et al.*, 2009).

Salines – Bassegoda. 1 ex. adult al puig de les Bruixes, Albanyà, el 16.VI (Àlex Ollé, Marc Bertran i Berto Minobis) (Alvarez *et al.*, 2009).

AUFRANY (*Neophron percnopterus*)

ALT EMPORDÀ

Anys 60

P.N. Aiguamolls de l'Empordà. Citació indeterminada a tocar Roses (Sargatal i del Hoyo, 1989).

1978

P.N. Cap de Creus. Alguns exemplars observats a les rodalies de la vila de Roses en diverses ocasions durant la primavera, probablement exemplars sedimentats en pas (Jordi Sargatal Vicens *et al.*). (Feliu, 2010).

1985

P.N. Aiguamolls de l'Empordà. 1 ex. immadur en vol sobre l'estany de Vilaüt, el 14.V. (Sargatal i del Hoyo, 1989).

1990

L'Albera. 1 ex. a Sant Quirze de Colera (Rabós d'Empordà) el 13.V (Ponç Feliu, Aleix Comas, Joan Morales, Mª Àngels Pujolar, Elisabet Latorre i Joan Budó). (Alvarez *et al.*, 2007a)

1997

P.N. Aiguamolls de l'Empordà. 1 ex. en un punt no determinat del Parc, el 20.V. Tercer registre de l'espècie als aiguamolls empordanesos, després d'una primera observació als anys 70 a Roses, i d'una altra el maig de 1985 a Vilaüt. (Philippe Rumir, Estació Ornitologica del P.N.A.E.) (Copete, 2000).

1999

Lladó - Navata. 1 ex. adult el 7.V. (Ponç Feliu). (Alvarez *et al.*, 2007a).

P.N. Aiguamolls de l'Empordà. 1 ex. juvenil menjant peix mort a l'estany del Cortalet els dies 26 i 27. VIII. Quarta citació al Parc. (Jordi Martí, Guy Delcroix, Jaume Orta, Joan Ignasi Gil) (Martínez, 2002).

2000

P.N. Aiguamolls de l'Empordà. 1 ex. immadur en vol per l'estany del Cortalet el 15.V. (Joan Ramon Sanz) (Aymí i Herrando, 2003).

2001

P.N. Cap de Creus. 1 ex. de primer estiu amb plomatge molt desgastat al Pla de les Gates el 22.V. (Jordi Martí) (Aymí i Herrando, 2005; Feliu, 2007a)

Vilajuïga. 1 ex. en pas el 5.V. (Oriol Clarabuch, Teresa Montràs) (Aymí i Herrando, 2005; Feliu, 2007a).

P.N. Aiguamolls de l'Empordà. 1 ex. inmadur en vol per l'estany del Tec el 21.IV. (Aleix Comas) (Aymí i Herrando, 2005)

2003

Pedret i Marzà. 1 ex. adult entre l'abocador de Pedret i la serra de Malaveïna el 1.V. (Ponç Feliu, Aleix Comas, Deli Saavedra i Joan Carles Gimisó) (Alvarez *et al.*, 2007a).

L'Albera. 1 ex. adult a Delfià, Rabós d'Empordà, el 1.V. (Ponç Feliu, Aleix Comas i Deli Saavedra) (Sales, 2006).

2006

L'Albera 1 ex. de 4rt o 5è any volant direcció oest al coll de Plaja (Rabós d'Empordà) el 29.IV. (Enric Capalleras) (Sales, 2006; Bertran i Capalleras, 2007).

L'Albera. 1 ex. amb plomatge de 3 er any /cal. a coll de Plaja, Rabós d'Empordà, el 26.V. (Àlex Ollé) (Alvarez *et al.*, 2007a).

2009

Salines-Bassegoda. 2 exs. adults als rasos de Monars, el 2.V (Fran Trabalón Carricondo) (Alvarez *et al.*, 2009).

BAIX EMPORDÀ

1998

Torroella de Montgrí. 1 ex. subadult en vol per damunt del poble el 17.V (Albert Burgas i Daniel Burgas) (Martínez, 2001).

VOLTOR COMÚ (*Gyps fulvus*)

ALT EMPORDÀ

1963

Alta Garrotxa. Al 1963, encara existia una petita colònia als cingles de Sant Miquel d'Hormoier (zona termenera amb l'Alt Empordà) on, el 1978 encara hi ha una petita repisa, protegida de la pluja, plena de llurs excrements. (Sargatal i, Llinàs, 1978).

1972

P.N del Montgrí, Baix Ter i Illes Medes. Mort 1 ex. adult a l'hivern, a Punta Montgó (Sargatal i, Llinàs, 1978).

1986

P.N. Aiguamolls de l'Empordà. 1 ex. a l'hivern en vol sobre les sulures entre la Muga i el Fluvià. (Sargatal i del Hoyo, 1989).

1988

P.N. Aiguamolls de l'Empordà. 2 exs. al juny en vol sobre les sulures entre la Muga i el Fluvià. (Sargatal i del Hoyo, 1989).

1998

Salines-Bassegoda. 1ex. al corral de la Falgarona, Maçanet de Cabrenys, el 21.III. (Ponç Feliu i Aleix Comas) (Martínez, 2001).

L'Albera. 3 exs. a Puig Falguers, La Jonquera, volant direcció nord-est, el 29.V. (Ferran González) (Martínez, 2001).

Torroella de Fluvià. 1 ex. juvenil al mas de la Bomba el 7.VII. L'endemà és localitzat a la urbanització de Santa Margarida (Roses) on se'l captura per traslladar-lo a un centre de recuperació. (Estació Ornitològica del P.N.A.E.) (Martínez, 2001).

1999

L'Albera. 3 exs. a Sant Quirze de Colera, Rabós d'Empordà, el 6.IV. (P. Leprince) (Martínez, 2002).

2000

P.N. del Cap de Creus. 5 exs. al Puig del Pení, Roses, el 26.II. (Marc Nogueras) (Aymí i Herrando, 2003).

Salines – Bassegoda. 1 ex. el 21.V (Joan David Tàbara i Fiona Thomas) (Aymí i Herrando, 2003).

Salines – Bassegoda. 1 ex. el 24.V. a Albanyà. (Jaume Fabregó) (Aymí i Herrando, 2003).

2002

Darnius. 4.exs. el 26.V (Agnès Batlle) (Sales, 2006).

L'Albera. 11 exs. a Requesens (La Jonquera) el 19.X. (Albert Campsolinas) (Sales, 2006).

2 ex. al coll del Portús (La Jonquera) volant en direcció nord el 24.V. (Joan Budó) (Sales, 2006).

L'Albera. 1 ex. el 27.IV, 1 ex. el 30.IV i 1 ex. el 24.V al coll del Portús (La Jonquera) (Vittorio Pedrocchi) (Sales, 2006).

Riumors. 1 ex. el 31.VIII. (Jordi Martí) (Sales, 2006).

P.N.Aiguamolls de l'Empordà. 1ex. a Les Llaunes el 13.I. (Ponç Feliu, Ricard Gutiérrez, Jordi Martí i Oriol Clarabuch) (Sales, 2006).

Torroella de Montgrí. 1 ex. el 26.IV (Martí Rodríguez, Roger Jutglà) (Sales, 2006).

2003.

L'Albera. 2 ex. volant al coll del Portús, La Jonquera, el 24.V. (Joan Budó) (Budó et al., 2004).

2004.

P.N. del Cap de Creus. 1 ex. en vol sobre la serra de Verdera, prop de Sant Salvador el 9.V (Ponç Feliu, Mercè Sánchez, Marta Pineda i Albert Cufí) (Feliu, 2007a).

2005 .

L'Albera. 8 ex. al coll de Plaja, Rabós d'Empordà, l'1.V (Marc Prades). (Capalleras, 2006).

L'Albera. 1 ex. a la muntanya de Colera el 22.V (Miguel Àngel Fuentes). (Capalleras, 2006).

L'Albera. 5 exs. a Puigneulós, La Jonquera, volant direcció oest el 29.V (Enric Capalleras). (Capalleras, 2006).

L'Albera. 1ex. al coll del Portús, La Jonquera, el 17.IX (Aleix Comas) (Capalleras, 2006).

2006

L'Albera. Mínim de 65 exs. menjant una vaca morta al coll de Plaja, Rabós d'Empordà, el 30.V. Fins a 27 observacions diferents a la Serra de l'Albera i rodalies en una zona on fins aquesta data hi havia 3-4 observacions anuals. (Àlex Ollé, Enric Capalleras) (Bertran i Capalleras, 2007; Estrada i Anton, 2007).

L'Albera. Coll de Plaja, Rabós d'Empordà, 1 ex. el 3.IV, 1 ex. el 29.V, 24 ex. el 3.V, 10 ex. el 19.V, 20 ex. el 23.V, 28 ex. el 27.V, 65 ex. el 30.V. (Enric Capalleras i Marc Bertran) (Bertran i Capalleras, 2007).

2007

L'Albera. 2 ex. als estanys dels Torlits, Sant Climent Sescebes, el 26.II (Marc Bertran). (Bertran, 2008).

L'Albera. 29 ex. a Puigneulós, La Jonquera, resseguint la carena i alimentant-se d'una vaca morta el 12.V (Marc Bertran, Berto Minobis, Enric Capalleras). (Bertran, 2008).

L'Albera. 2 ex. a Espolla el 15.V (Marc Bertran). (Bertran, 2008).

P.N. Aiguamolls de l'Empordà. 23 ex. en vol direcció nord al Panardell el 23.VI (Albert Burgas i Maria Riera) (Anton, 2008).

L'Albera. 1 ex. al mas Hortús, Garriguella, volant direcció nord el 23.VII (Marc Bertran) (Bertran, 2008).

L'Albera. 1 ex. a la vall de Sant Quirze de Colera, Rabós d'Empordà, el 20.X (Erich Streich). (Bertran, 2008).

L'Albera. 3 ex. a Capmany el 6.XI (Marc Bertran). (Bertran, 2008).

2008

L'Albera. 2 ex. al coll de Plaja, Rabós d'Empordà, el 16.III (Marc Bertran i Berto Minobis). (Bertran, 2009).

L'Albera. 5 ex. observats a Delfià, Rabós d'Empordà, el 26.IV (SEOB). (Bertran, 2009).

P.N. del Cap de Creus. 3 exs. sobrevolant la Roca Miralles, entre un grup de *Circus aeruginosus*, el 22.III (Pons Feliu, Aleix Comas, Helena Perxacs i Deli Saavedra) (Feliu, 2009)

Bàscara-Orriols. 1 ex., ingressat mort al Centre de Recuperació de Fauna dels Aiguamolls, el 7. IX. (Berto Minobis). (CARFA, 2008)

2009

L'Albera. 2 ex. volant per damunt de Requesens, La Jonquera, el 24.I (Albert Burgas, Àlex Ollé, Berto Minobis i Marc Bertran). (Bertran 2010).

L'Albera. 1 ex. sobrevolant Puigneulós (La Jonquera) el 4.V fent l'itinerari SOCC. (Joan Budó) (Bertran 2010).

BAIX EMPORDÀ

1969

Vall del Ridaura. 1 ex. va ser capturat viu entre Romanyà i Mas Nou l'hivern d'aquest any (Redacció de Los Sitios de Gerona). (Alvarez-Cros, 2010a).

1999

Vall del Ridaura. 1 ex. en vol direcció nord, sobre el mas Pla de Solius, el 24.X (Jaume Ramot García, Àlex Massana Pernias). (Alvarez-Cros, 2010a).

2001

Vall del Ridaura. 1 ex. en vol direcció nord-est, sobre el Tipi Park de Castell d'Aro, el 3.XI (Àlex Massana Pernias). (Alvarez-Cros, 2010a).

2004

Vall del Ridaura. Recuperació, el 21.VIII, a S'Agaró, d'1 ex. juvenil anellat dotze dies abans a Guadix, Granada. Sembla que l'ocell estava esgotat i, després de la seva recuperació, va ser alliberat (Aymí i Tomás, 2011).

2005

Vall del Ridaura. 5 exs. en vol des del puig d'Arques, per sobre Panedes, cap a l'Ardenya, el 28.IV (Marc Franch Quintana, Enric Capalleras Fàbregas, Manel Barrios). (Alvarez-Cros, 2010a).

2005 – 2006

Vall del Ridaura. 1 ex. a l'abocador de Solius, des del 20.XI.2005 fins l'1.I.2006. Aquest exemplar portava una anella de plàstic groc llegible a distància (4CA), i havia estat anellat com a poll a Segòvia, el 2004. Aquest mateix exemplar fou observat a l'abocador de Pedret (Alt Empordà) l'1.III per Albert Campsolinas (*in leteris*) (Carlos Alvarez Cros). (Alvarez-Cros, 2010a).

2009

Vall del Ridaura. 1 ex. en vol baix i direcció nord-oest, sobre la C-31 a l'alçada del km 312, a Santa Cristina d'Aro, el 2.VI; sisena citació a la vall (Lluís Zamora Hernández). (Alvarez-Cros, 2010b).

VOLTOR NEGRE (*Aegypius monachus*)

ALT EMPORDÀ

2003

P.N. del Cap de Creus. 1 ex. en pas pel puig Pení, Roses, el 23.IV. Citació no tramesa al CAC (Jan Roos) (Sales, 2006).

2007

Figueres. 1 ex. marcat provinent del projecte d'introducció realitzat a la muntanya d'Alinyà, el 8.XI (Carme Rosell et al.) (Anton, 2008).

P.N. Aiguamolls de l'Empordà 1 ex. provinent del projecte d'introducció realitzat a la muntanya d'Alinyà vist al prat dels Tres Ponts i als conreus de Sant Pere Pescador el 6.XI i el 9.XI. (Quim Torres et al.) (Anton, 2008).

AGRAÏMENTS

Vull agrair a tots els observadors les citacions realitzades i registrades, ja que sense el seu esforç no s'hauria pogut portar a terme aquest recull. I a Marc Bertran Fàbregas per cedir les imatges que il·lustren el text.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alvarez,C.; Burgas,A.; Capalleras, E.; Feliu,P.; Martí-Aledo, J.; Ollé.A. 2007a. Primer informe d'homologació de citacions del Comitè Avifaunístic Empordanès. www.comiteempordanes.org/Homologacions/1r_informe_homologacio.pdf

Alvarez,C.; Burgas,A.; Capalleras, E.; Feliu,P.; Ollé.A. 2007c. Segon informe d'homologació de citacions del Comitè Avifaunístic Empordanès. www.comiteempordanes.org/Homologacions/2n_informe_homologacio.pdf

Alvarez,C.; Barriocanal, C. Budó, J. ; Burgas,A.; Capalleras, E. ;Feliu, P.; Ollé., A. 2008. 3r informe d'homologació de citacions del Comitè Avifaunístic Empordanès. www.comiteempordanes.org/Homologacions/3r_informe_homologacio.pdf

Alvarez,C.; Barriocanal, C. Budó, J. ; Burgas,A.; Capalleras, E.; Ollé.A. 2009. 4rt informe d'homologació de citacions del Comitè Avifaunístic Empordanès. www.comiteempordanes.org/Homologacions/4rt_informe_homologacio.pdf

Alvarez-Cros, C. (coord.). 2010a. Anuari ornitològic de la vall del Ridaura (Costa Brava), 1999 - 2008. Àncora, Suplement del núm.: 3.143. Associació Cultural Bitàcola, Sant Feliu de Guíxols. www.ocellsvallridaura.comxa.com/Anuaris/Anuari_vall_Ridaura_1999_2008.pdf

Alvarez-Cros, C. (ed.). 2010b. Anuari ornitològic de la vall del Ridaura (Costa Brava), 2009. www.ocellsvallridaura.comxa.com/Anuaris/Anuari_vall_Ridaura_2009.pdf

Anton, M. (ed). 2008. Anuari d'Ornitologia de Catalunya.2007. Institut Català d'Ornitologia. Barcelona.

Aymí, R, & Herrando,S. (eds.) 2003. Anuari d'Ornitologia de Catalunya.2000. Institut Català d'Ornitologia. Barcelona

Aymí, R, & Herrando,S. (eds) 2005. Anuari d'Ornitologia de Catalunya.2001. Institut Català d'Ornitologia. Barcelona.

Aymí, R. & Tomàs, F.J. 2011. Balanç de les activitats d'anellament científic d'ocells realitzades per l'Institut Català d'Ornitologia durant el període 2003-2005. Barcelona: Institut Català d'Ornitologia. www.ornitologia.org/publicacions/reportanell

Bertran, M. & Capalleras, E. (eds). 2007. Anuari Faunístic de l'Albera 2006. Centre d'Estudi i Protecció de l'Albera. La Jonquera.

Bertran, M. (ed). 2008. Anuari Faunístic de l'Albera 2007. Centre d'Estudi i Protecció de l'Albera. La Jonquera.

Bertran, M. (ed). 2009. Anuari Faunístic de l'Albera 2008. Centre d'Estudi i Protecció de l'Albera. La Jonquera.

- Bertran, M. (ed). 2010. Anuari Faunístic de l'Albera 2009. (En premsa) Centre d'Estudi i Protecció de l'Albera. La Jonquera.
- Budó, J.; Campsolinas, A.; Minobis, R. ; Ribas, J. (Eds.) 2004 Anuari Faunístic de l'Albera 2003. Centre d'Estudi i Protecció de l'Albera. La Jonquera
- Budó, J.; Campsolinas, A.; Capalleras, E. ; Minobis, R. ; Ribas, J.; Bertran, M.; Ollé, A. (eds.) 2005 Anuari Faunístic de l'Albera 2004. Centre d'Estudi i Protecció de l'Albera. La Jonquera
- Budó, J., Grabulosa, i., Fèlix, J. 1997. Els vertebrats de l'Albera : vessant meridional. Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, vol. 30. Figueres, Institut d'Estudis Empordanesos.
- Capalleras, E. (ed.) 2006. Anuari Faunístic de l'Albera. 2005. Centre d'Estudi i Protecció de l'Albera. La Jonquera.
- CARFA (Centre de Recuperació de Fauna dels Aiguamolls de l'Empordà). (2008). Registres d'entrades. Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà.
- Copete, J.L. (ed.). 2000 Anuari d'ornitologia de Catalunya, 1997. Grup Català d'Anellament. Barcelona.
- Estrada, J., Pedrocchi, V., Brotons, L., Herrando, S. (eds.) 2004. Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002. Barcelona. Institut Català d'Ornitologia (ICO)/Lynx Edicions.
- Estrada, J. & Anton, M. (eds). 2007. Anuari d'ornitologia de Catalunya. 2006. Institut Català d'Ornitologia. Barcelona
- Feliu, P. (ed.) 2007a. Anuari ornitològic del Parc Natural de cap de Creus 2001-2005. El Port de la Selva, Parc Natural del Cap de Creus, Departament de Medi Ambient i Habitatge, Generalitat de Catalunya.
www.comiteempordanes.org/Anuaris/AnuarisPNCC/Anuari_PNCC_01_05.pdf
- Feliu, P. (ed.). 2007b .Anuari ornitològic del Parc Natural de cap de Creus Resum any 2006.
www.comiteempordanes.org/Anuaris/AnuarisPNCC/Anuari_PNCC_06.pdf
- Feliu, P. (ed.). 2008. Anuari ornitològic del Parc Natural de cap de Creus Resum any 2007.
www.comiteempordanes.org/Anuaris/AnuarisPNCC/Anuari_PNCC_07.pdf
- Feliu, P. (ed.). 2009. Anuari ornitològic del Parc Natural de cap de Creus Resum any 2008.
www.comiteempordanes.org/Anuaris/AnuarisPNCC/Anuari_PNCC_08.pdf
- Feliu, P. 2010. Anuari ornitològic del Parc Natural de cap de Creus 1950-2000. El Port de la Selva, Parc Natural del Cap de Creus, Departament de Medi Ambient i Habitatge, Generalitat de Catalunya, Monestir de St. Pere de Rodes - Palau de l'Abat.
www.comiteempordanes.org/Anuaris/AnuarisPNCC/Anuari_PNCC_50_00.pdf
- Martínez Vilalta, A. (ed.) 2001. Anuari d'ornitologia de Catalunya. 1998. Grup Català d'Anellament. Barcelona
- Martínez Vilalta, A. (ed.) 2002. Anuari d'ornitologia de Catalunya. 1999. Institut Català d'Ornitologia. Barcelona
- Muntaner, J., Ferrer, X., Martínez-Vilalta, A. 1983. Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra. Barcelona, Ketres.
- Sales, S. (ed.). 2006. Anuari d'ornitologia de Catalunya. 2002-2005. Institut Català d'Ornitologia. Barcelona
- Sargatal, J., del Hoyo, J. 1989. Els ocells del Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà. Barcelona, Lynx.

RECULL DE CITACIONS D'OCELLS NECRÒFAGS A L'EMPORDÀ : TRENALÒS (*Gypaetus barbatus*), AUFRANY (*Neophron percnopterus*), VOLTOR COMÚ (*Gyps fulvus*) I VOLTOR NEGRE (*Aegypius monachus*). CAE, 2013.

Sargatal, J.; Llinàs R. (1978). Els ocells de l'Empordà. Centre Excursionista Empordanès. Figueres.

Trabalón, F. (2011). Els ocells del massís del Mont. Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, volum 42. Figueres.

Trabalón, F. (2012). <http://blocs.iec.cat/ichn-garrotxa/files/2012/05/obs-voltor-13052012.pdf>

Vayreda, E. 1883. Fauna Ornitològica de la Província de Gerona. Girona, Paciano Torres.